

MERSİN ÜNİVERSİTESİ KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
MERSIN UNIVERSITY PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF CILICIAN ARCHAEOLOGY

KAAM
YAYINLARI

OLBA
XX

(Ayrıbasım / Offprint)

MERSİN
2012

KAAM YAYINLARI
OLBA
XX

© 2012 Mersin/Türkiye
ISSN 1301 7667

OLBA dergisi;
ARTS & HUMANITIES CITATION INDEX, EBSCO, PROQUEST
ve
TÜBİTAK-ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanlarında taranmaktadır.

Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün (DAI) Kısaltmalar Dizini'nde 'OLBA' şeklinde yer almaktadır.

OLBA dergisi hakemlidir ve Mayıs ayında olmak üzere, yılda bir kez basılmaktadır.
Published each year in May.

KAAM'ın izni olmadan OLBA'nın hiçbir bölümü kopya edilemez.
Alıntı yapılması durumunda dipnot ile referans gösterilmelidir.
It is not allowed to copy any section of OLBA without the permit of KAAM.

OLBA dergisinde makalesi yayımlanan her yazar, makalesinin baskı olarak ve elektronik ortamda yayımlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını OLBA dergisine devretmiş sayılır.

Each author whose article is published in OLBA shall be considered to have accepted the article to be published in print version and electronically and thus have transferred the copyrights to the journal OLBA..

OLBA'ya gönderilen makaleler aşağıdaki web adresinde ve bu cildin giriş sayfalarında belirtilen formatlara uygun olduğu taktirde basılacaktır.

Articles should be written according the formats mentioned in the following web address.

Redaktion: Arş. Gör. Deniz Kaplan (MA)

OLBA'nın yeni sayılarında yayımlanması istenen makaleler için yazışma adresi:
Correspondance addresses for sending articles to following volumes of OLBA:

Prof. Dr. Serra Durugönül
Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Çiftlikköy Kampüsü, 33342-MERSİN
TURKEY

Diğer İletişim Adresleri
Other Correspondance Addresses

Tel: 00.90.324.361 00 01 (10 Lines) 4730 / 4734
Fax: 00.90.324.361 00 46
web mail: www.kaam.mersin.edu.tr
www.olba.mersin.edu.tr
e-mail: sdurugonul@gmail.com
kaam@mersin.edu.tr

Baskı / Printed
BİLTUR Basım Yayın ve Hizmet A.Ş.
Tel: +90 216 444 44 03 www.bilnet.net.tr
Sertifika No: 15690

Dağıtım / Distribution
Zero Prod. Ltd.
Tel: 00.90.212.244 75 21 Fax: 00.90.244 32 09
info@zerobooksonline.com www.zerobooksonline.com/eng

MERSİN ÜNİVERSİTESİ
KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
(KAAM)
YAYINLARI-XX

MERSIN UNIVERSITY
PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF
CILICIAN ARCHAEOLOGY
(KAAM)-XX

Editör

Serra DURUGÖNÜL
Murat DURUKAN
Gunnar BRANDS

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Serra DURUGÖNÜL
Prof. Dr. Haluk ABBASOĞLU
Prof. Dr. Tomris BAKIR
Prof. Dr. Sencer ŞAHİN
Prof. Dr. Erendiz ÖZBAYOĞLU
Prof. Dr. Susan ROTROFF
Prof. Dr. Marion MEYER

MERSİN
2012

İçindekiler/Contents

Okşan Başoğlu

*Nevşehir/Camihöyük Hellenistik-Roma Dönemi İnsanlarının Sağlık Sorunları
(Health Problems of the Hellenistic-Roman Period Population in
Nevşehir-Camihöyük)* 1

Mehmet Nezh Aytaçlar – Candan Kozanlı

*“Hellespontos İşliği” ve Parion Buluntuları
(“Hellespontos Workshop” and the Parion Finds)* 27

İlkan Hasdağlı

*The Assessment of the 4th Century B.C. Finds from Three Wells Uncovered at
Clazomenae HBT (Hamdi Balaban Tarlastı) Sector
(Klazomenai HBT Sektörü'nde (Hamdi Balaban Tarlastı) Açığa Çıkarılan
Üç Kuyuda Ele Geçen M.Ö. 4. Yüzyıl Buluntularının Deđerlendirilmesi)* 119

Fatma Bađdatlı Çam

*Kyme Nekropolünden Figürlü Bir Mezar Steli
(A Figured Grave Stele from the Necropolis of Kyme)* 165

Deniz Kaplan

*Diokaisareia'daki (Dağlık Kilikia) Podyumlu Tapınak İçin Tarihleme ve
Kült Önerisi
(Suggestions on the Dating and Cult of the Diokaisareia Podium Temple)* 183

Münteha Dinç

*Tralleis Hamamı'ndan Deniz Thiasos'u Tasvirli Kabartmalar
(Reliefs of a Marine Thiasos from the Tralleis Bath)* 201

Cevat Başaran – H. Ertuđ Ergürer

*Parion Odeion'u (Bouleuterion?) 2010 Çalışmaları ve Odeion'da Bulunan
Seramikler
(2010 Excavations at Parion: the 'Odeion' (Bouleuterion?) and its
Ceramic Finds)* 245

Ercan Ařkın

*Korykos (Dağlık Kilikia) Sütunlu Caddesi ve Kuzey Kapısı
(The Colonnaded Street and the North Gate of Korykos (Rough Cilicia))* 291

Erkan Alkaç	
<i>Korykos (Kilikia) Yüzey Araştırmalarında Bulunan LRI Amphoraları</i> <i>(LRI Amphoras of Korykos (Cilicia) Revealed During Surveys)</i>	323
N. Eda Akyürek Şahin	
<i>Bithynia'dan Yeni Zeus Bronton Adakları</i> <i>(Neue Weihungen für Zeus Bronton aus Bithynien)</i>	345
Murat Arslan	
<i>Küçük Asya Yerel Historiograflarına Bir Örnek:</i> <i>Herakleia Pontike'li Memnon ve Eseri</i> <i>(An Example of Local Asia Minor Historiographers:</i> <i>Memnon of Heraclea Pontica and his Work)</i>	383
Ayşe Aydın	
<i>Silifke Müzesi'nden Figürlü Bir Duvar Nişi Bloğu</i> <i>(A Figured Wall Niche Block from the Silifke Museum)</i>	407
Hatice Özyurt Özcan	
<i>Muğla, Bodrum ve Milas Arkeoloji Müzeleri'ndeki Orta Bizans</i> <i>Dönemine Ait Bir Grup Litürjik İşlevli Taş Eser</i> <i>(A Group of Liturgical Pieces of the Middle Byzantine Period at the Muğla,</i> <i>Bodrum and Milas Archaeological Museums)</i>	427
Adnan Diler – Hatice Özyurt Özcan	
<i>Byzantine Period in Kedreai (Sedir Island): Churches</i> <i>(Kedreai'nin Bizans Dönemi: Kiliseler)</i>	453
Ayça Tiryaki	
<i>Rhodiapolis Piskoposluk Kilisesi'ne Ait Bir Grup Korkuluk Levhası</i> <i>(A Group of Parapet Slabs from the Rhodiapolis Episcopal Church)</i>	493

MERSİN ÜNİVERSİTESİ
KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
BİLİMSEL SÜRELİ YAYINI ‘OLBA’

Kapsam

Olba süreli yayını Mayıs ayında olmak üzere yılda bir kez yayınlanır. Yayınlanması istenilen makalelerin en geç her yıl Kasım ayında gönderilmiş olması gerekmektedir.

‘Olba’; Antropoloji, Prehistorya, Protohistorya, Klasik Arkeoloji, Klasik Filoloji (ve Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri), Eskiçağ Tarihi, Nüvizmatik ve Erken Hıristiyanlık Arkeolojisi kapsamında orijinal sonuçları içeren makaleleri yayınlar.

Küçükasya ile ilgili veya Akdeniz ve Ortadoğu Arkeolojisi kapsamındaki konular Olba’nın içeriğini oluşturur.

Yayın İlkeleri

1. a- Makaleler, Word ortamında yazılmış olmalıdır.
b- Metin yazılırken 10 punto, dipnot için ise 9 punto, Times New Roman (PC ve Macintosh) harf karakteri kullanılmalıdır.
c- Dipnotlar her sayfanın altına verilmeli ve makalenin başından sonuna kadar sayısal süreklilik izlemelidir.
d- Metin içinde bulunan ara başlıklarda, küçük harf kullanılmalı ve koyu (bold) yazılmalıdır. Bunun dışındaki seçenekler (tümünün büyük harf yazılması, alt çizgi ya da italik) kullanılmamalıdır.
2. Makale içinde kullanılan özel fontlar da CD’ye yüklenerek yollanmalıdır.
3. “Bibliyografya ve Kısaltmalar” bölümü makalenin sonunda yer almalı, dipnotlarda kullanılan kısaltmalar, burada açıklanmalıdır. Dipnotlarda kullanılan kaynaklar kısaltma olarak verilmeli, kısaltmalarda yazar soyadı, yayın tarihi, sayfa (ve varsa levha ya da resim) sıralamasına sadık kalınmalıdır. Sadece bir kez kullanılan yayınlar için bile aynı kurala uyulmalıdır.

Bibliyografya (kitaplar için):

Richter 1977 Richter, G., Greek Art, NewYork

Bibliyografya (Makaleler için):

Corsten 1995 Corsten, Th., “Inchriften aus dem Museum von Denizli”, Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi III, 215-224, lev. LIV-LVII

Dipnot (kitaplar için)
Richter 1977, 162, res. 217

Dipnot (Makaleler için)
Oppenheim 1973, 9, lev. 1

Diğer Kısaltmalar

age.	adı geçen eser
ay.	aynı yazar
vd.	ve devamı
yak.	yaklaşık
v.d.	ve diğerleri
y.dn.	yukarı dipnot
dn.	dipnot
a.dn.	aşağı dipnot
bk.	bakınız

4. Tüm resim, çizim ve haritalar için sadece “fig” kısaltması kullanılmalı ve figürlerin numaralandırılmasında süreklilik olmalıdır. Levha numarası editörler tarafından verilecektir. Bu sebeple levha, Resim, Çizim, Şekil, Harita ya da bir başka ifade veya kısaltma kesinlikle kullanılmamalıdır.
5. Figürler CD’ye yüklenmelidir: Çözünürlük 300 dpi; format tif veya jpeg olmalıdır.
6. Resim çıktıları alınarak, resim düzenlemesi örneği (layout) yapılmalıdır.
7. Bir başka kaynaktan alıntı yapılan figürlerin sorumluluğu yazara aittir, bu sebeple kaynak belirtilmelidir.
8. Makale metninin sonunda figürler listesi yer almalıdır.
9. Metin yukarıda belirtilen formatlara uygun olmak kaydıyla 20 sayfayı geçmemelidir. Figürlerin toplamı 10 adet civarında olmalıdır.
10. Makaleler Türkçe, İngilizce veya Almanca yazılabilir. Türkçe yazılan makalelerde yaklaşık 500 kelimelik Türkçe ve İngilizce yada Almanca özet kesinlikle bulunmalıdır. İngilizce veya Almanca yazılan makalelerde ise en az 500 kelimelik Türkçe ve İngilizce veya Almanca özet bulunmalıdır. Makalenin her iki dilde de başlığı gönderilmelidir.
11. Özeti altında, Türkçe ve İngilizce veya Almanca olmak üzere altı anahtar kelime verilmelidir.
12. Bir orijinal ve bir kopya olmak üzere metin ve figür çıktısı, ayrıca bunların yüklü olduğu bir adet CD gönderilmelidir.

MERSIN UNIVERSITY
'RESEARCH CENTER OF CILICIAN ARCHAEOLOGY'
JOURNAL 'OLBA'

Scope

Olba is printed once a year in May. Deadline for sending papers is November of each year.

The Journal 'Olba', being published since 1998 by the 'Research Center of Cilician Archeology' of the Mersin University (Turkey), includes original studies done on antropology, prehistory, protohistory, classical archaeology, classical philology (and ancient languages and cultures), ancient history, numismatics and early christian archeology.

The studies select their material from Asia Minor but articles (papers) dealing with the Mediterranean and Near East also form the content of Olba.

Publishing Principles

1. a. Articles should be written in word programs.
b. The text should be written in 10 puntos 'Times New Roman' (for PC and for Macintosh). The footnote s should be written in 9 puntos.
c. Footnotes should take place at the bottom of the page, each in continous numbering.
d. Titles within the article should be written in small letters and be marked as bold. Other choises (big letters, underline or italic) should not be used.
2. Special fonts should be located to yhe CD's.
3. The 'Bibliography' and 'Abbreviations' should take part at the end of the article. The 'Abbrevations' used in the footnotes should be explained within the 'Bibliography'. The Bibliography used in the footnotes should take place as abbreviations and the following order within the abbreviations should be kept: Name of writer, year of publishment, page (and if used, number of the illustration). This rule should be applied even if a publishment is used only once.

Bibliography (for books):

Richter 1977 Richter, G., Greek Art, New York

Bibliography (for articles):

Corsten 1995 Corsten, Th., "Inschriften aus dem Museum von Denizli", Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi III, 215-224, pl. LIV-LVII

Footnotes (for books)

Richter 1977, 162, fig. 217

Footnotes (for articles)

Oppenheim 1973, 9, pl. 1

Miscellaneous Abbreviations:

op. cit.	in the work already cited
idem	an author that has just been mentioned
ff.	following pages
et al.	and others
n.	footnote
see	see
infra	see below
supra	see above

4. For all photographs, drawings and maps only the abbreviation 'fig.' should be used in continuous numbering. Plate numbering will be done by the editors. For this reason, remarks such as Plate, Picture, Drawing, Map or any other word or abbreviation should not be used.
5. Pictures should be loaded to CD's: 300 dpi; tif or jpeg format are required.
6. A layout for the pictures should be undertaken.
7. Photographs, drawings or maps taken from other publications are in the responsibility of the writers; so the sources have to be mentioned.
8. A list of figures should take part at the end of the article.
9. The text should be within the remarked formats not more than 20 pages, the drawing and photographs 10 in number.
10. Papers may be written in Turkish, English or German. Papers written in Turkish must include an abstract of 500 words in Turkish and English or German. It will be appreciated if papers written in English or German would include a summary of 500 words in Turkish and in English or German. The title of the article should be sent in two languages.
11. Six keywords should be remarked, following the abstract in Turkish and English or German.
12. One original and one copy of the article and figures should be printed and loaded on CD's before being sent.

KÜÇÜK ASYA YEREL HİSTORİOGRAFLARINA BİR ÖRNEK: HERAKLEIA PONTIKE'Lİ MEMNON VE ESERİ

Murat ARSLAN*

ABSTRACT

An Example of Local Asia Minor Historiographers: Memnon of Heraclea Pontica and his Work

This paper deals with the famous local Asia Minor historiographer Memnon of Heraclea Pontica and his work *peri Herakleias*, which has survived in the edition of the *Bibliothèque* of Photius of Byzantium (*codex* 224). The work has been examined mainly within the framework of fundamental historiographic analysis practices such as the stylistic criticism and the use of methods, styles and sources. In this sense, firstly Photios' notes concerning Memnon and his work are taken into account; and secondly, in the light of modern investigations, our knowledge of Memnon and suggestions as to in which period the work might have been written are included in the text. In the following chapters focusing on the content of the work and Memnon's understanding of historiography the interaction between him and with Classical and Hellenistic historiographers are discussed with various examples. Then the sources forming Memnon's historiography and his historical approach is presented in this chapter. The study ends with a general evaluation compiling the data which were used.

Keywords: Heraclea Pontica, local historiography, Photius, Memnon

ÖZET

Bu makalede, Küçük Asya yerel historiograflarından Memnon ve onun Photios (*codex* 224) aracılığıyla günümüze ulaşan *peri Herakleias* adlı eseri konu edilmektedir. Çalışma esas itibarıyla stil-kritik, metod, üslup ve kaynak kullanımı gibi temel historiografya analiz yöntemleri çerçevesinde incelenmiştir. Bu bağlamda

* Doç. Dr. M. Arslan, Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü. Kampüs, 07058 Antalya. E-posta: marslan@akdeniz.edu.tr

Bu çalışma, Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Yönetim Birimi tarafından yayın projesi kapsamında desteklenmiştir.

ilk olarak Photios'un Memnon ve eserine ilişkin notlarına yer verilmiş; ardından modern araştırmalar ışığında Memnon hakkındaki bilgilerimiz ve eserin hangi dönemde kaleme alınmış olabileceğine dair öneriler metne dahil edilmiştir. İzleyen bölümlerde eserin içeriği ve Memnon'un historiografya anlayışı üzerinde durularak yazarın Klasik ve Hellenistik historiograflarla etkileşimi çeşitli örnekler çerçevesinde tartışılmıştır. Bununla birlikte, Memnon'un historiografyasını oluşturan kaynaklar ve onun bu kaynakları kullanım biçimi, bir başka deyişle tarih anlayışı yine bu bölümde sunulmuştur. Çalışma, kullanılan verilerin derlendiği genel bir değerlendirmeye sonlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Herakleia Pontike, yerel historiografya, Photios, Memnon

Memnon'un *Herakleia Pontike Tarihi* adlı çalışması, İ.S. IX. (ca. 810-ca. 893) yüzyılda yaşamış Konstantinoupolis *patriarkhes*'i Photios'un *Bibliotheke* (ya da *Myriobiblon*) olarak adlandırılan eserinde çıkardığı özet sayesinde günümüze ulaşmıştır. Bu eser, esas itibarıyla Photios ile kardeşi Tarasios arasındaki gayri resmi mektuplaşmalardan ibarettir. Photios Araplarla anlaşma yapmak üzere Konstantinoupolis'ten ayrılırken kardeşi Tarasios ondan okuduğu kitapların birer özetini kendisine göndermesini rica etmiştir. Bunun üzerine, Photios, tıpkı bir kitap eleştirmeni gibi¹, tarih, felsefe, hitabet, tarihi coğrafya, gramer, doğa tarihi, roman, hekimlik gibi birçok değişik konuda 122; teoloji alanında ise 158 tane olmak üzere toplamda 280 adet kitabın özetini çıkartarak kardeşine göndermiştir². Aslına bakılırsa, Photios'un entellektüel eğilimine ve geniş ilgi alanına göre oluşturulan bu seçki yayımlanmak üzere hazırlanmış görünmez. Zira, yazarın da dürüst bir şekilde itiraf ettiği gibi, bu özler bazen oldukça acele bir şekilde ve akılda kaldığı kadarıyla kaleme alınmıştır. İçerik ve düzenleme söz konusu olduğunda ise, sistematik bir yöntem izlenmediği ve yer yer mantık çerçevesinden uzaklaşmaların olduğu görülür. Bu durum Photios tarafından da tespit edilmiş olsa gerektir ki, yazar kendini daha önceden

¹ Photios'un eseri Doğu Roma İmparatorluğu zamanında kaleme alınmış tek antikçağ edebiyat tarihi antolojisi olma vasfını taşımaktadır (ayrıca bk. Diller 1962, 396). Bu yönüyle önemli bir kitap olmanın ağırlığını taşır ve alanının teamüllerinin dışına çıkar. Bununla birlikte Photios kendisini bir eleştirmen ve yorumcu olarak görmemiştir. Zira amacı okuduğu kitapların özetini Tarasios'a göndererek kardeşini bilgilendirmektir. Ancak Photios okunurken ortaya çıkan sadece yazarın özetleri ve yargıları olmayıp; aynı zamanda Hellen ve Latin yazarları üzerine sağduyulu eleştirileridir. Aslına bakılırsa burada yazarın yaptığı, belleğinde kalmış bilgilere dayanarak denemeci bir üslupla kaleme alınan ayrıntılı bir metin irdelemesidir. Memnon'un önsözünde ve sonsözünde görüldüğü üzere Photios, eserin retorik üslubu ile sosyo-politik tarihinin bağlamı hakkında akılda yer edici bir yorum becerisi sergiler. Bu bakımdan N. G. Wilson (20022, 2 dn. 2) ile bazı modern eleştirmenlerin belirttiği üzere Photios, tarihteki ilk kitap eleştirmeni kabul edilebilir (ayrıca bk. Reynolds - Wilson 19913, 321).

² Allen 1921, 34 vd.; Diller 1962, 390 vd.; ayrıca bk. Shamp 1987, 122.

on altı kez ihtisar ettiği kitabın özetini tekrar çıkarırken bulduğunu not etmiştir³.

Photios’un farklı dönemler ve kültürlerden metinlere özgül türde bir sempati beslediği, işlerlikli bir edebiyat fikrine ve okuma esinine sahip olduğu dikkat çeker. Gene de kitapların konuları, dönemleri ve temaları bazen rastgele seçilmiştir. Bu eserler arasında hem pagan hem de hristiyan yazarların ürünlerini bulmak mümkündür. Seçkiyi oluşturan metinlerin sınırlı kısmı Klasik Dönem (İ.Ö. V.-IV. yüzyıl), büyük bir bölümü Hellenistik ve Roma dönemlerine ait olmakla birlikte Photios’un *Bibliothēke*’sinin omurgasını oluşturan tarihsel yörüngeyi Doğu Roma literatürü ile ilahiyat eserlerinin [bu özlerin büyük bir bölümü kaybolmuştur] oluşturduğu görülür. Diğer yandan, söz konusu metinlerin her biri için eş detaya sahip özetlerin sunulmadığı da vurgulanmalıdır. Photios keskin zekası, yalınlığı ve titiz kritik yeteneğiyle eserin tinisinin ne olduğuna dair öznel sezgileri sayesinde bize birkaç satır ile yetmiş sayfa arasında değişen incelemeler bırakmıştır.

Bu *synopsis*’ler içerisinde, literatürde 224 numaralı *codex* olarak bilinen özet ise, aynı zamanda bu çalışmanın konusunu oluşturan Memnon’un Herakleia Pontike Tarihi adlı eserine ayrılmıştır⁴. Burada altını çizerek belirtmek gerekir ki, Memnon’un eseri bizlere, Photios’un özetlediği ölçüde aktarılmıştır⁵. Yine de Photios’un eseri özütleme stili tutarlı değildir. Çeşitli bölümler arasında oran-orantısızlık göze çarpmaktadır⁶. Bazen son derece kısa telhis yoluna giderken bazen de Memnon’un özgün cümlelerini

³ Wilson 2002², 3.

⁴ *FHG* 526-558 (Müller)=*FGrHist* 3B 434 (Jacoby); ayrıca bk. *I.Heraclea Pontica* (IK 47) 1994, 65-93; Diller 1962, 394; Henry 1965, 223-229; Bittner 1998, 162-213; Yarrow 2006, 109.

Antikçağda olduğu üzere günümüzde de eleştiri ve özet çalışmalarının etkisi insanın şevkini kırarak derecede kısa sürmekte ve neredeyse hiçbir okuyucu üzerinde kalıcı bir tesir bırakmamaktadır. Bu bakımdan ancak çok az sayıda eser zamanın yok edici etkisine karşı koyup kalıcılığabilmektedir. Bunlar arasından türünün ilk örneğini teşkil eden Photios’un bu anısal külliyyatı, kapsamı ve içeriği bakımından aralarında Memnon’un eseri de olmak üzere; aksi halde kaybolacak yaklaşık 60 bilimsel ve 100 teolojik eseri şaşırtıcı bir şekilde günümüze ulaştırmayı başarabilmesiyle ayrı bir önem arz eder.

⁵ Zira Photios burada kendi tarihini yazmaya gayret etmekten ziyade Memnon’un eserinin kısaltılmış biçimini çıkarmaya çalışmıştır. Photios günümüze orijinalleri ulaşan diğer eserler ışığında değerlendirildiğinde *patriarkhes*’in özetlerine adilane bir şekilde itimat edilebilir. Yazarın açıkça, ihtimam gösterdiği anlaşılan Memnon’un Herakleia Pontike Tarihi’nin özeti de makul olarak aynı oranda güvenilir gözükmektedir. Ayrıca bk. Yarrow 2006, 110.

⁶ Her ne kadar söz konusu edilen bölümlerin başlangıç-bitiş referansları ve uzunlukları konusunda fikir sahibi olamasak da Photios ilgisi doğrultusunda okuyucusuna devamlı bir anlatı sunmaya çalışmıştır. Bununla birlikte *patriarkhes*’in daha çok Roma’yla ilgili olaylara odaklandığı dikkat çekmektedir. Öyle ki, F. Jacoby’nin edisyonuna göre, Memnon’un IX. ile XIV. kitapları arası Photios tarafından on üç sayfada özetlenmişken XV.-XVI. kitaplara on dokuz sayfa ayrılmıştır.

ve tümceciklerini kolajlamış izlenimi uyandırır. Ayrıca bazı son derece mühim gelişmeler hiç anlatılmadığı⁷; bazıları kısaca geçirildiği halde, daha önemsiz, ikincil derece olaylara gereğinden fazla değinilmiştir. Üstelik bir takım fenomenler yalnızca peş peşe sıralanmakla yetinilmiş, olaylar arasındaki neden-sonuç ilişkileri üzerinde gerektiği ölçüde durulmamıştır. Bu yönüyle söz konusu eser tarihi anlayış ve olayların derinine inmekten yoksundur.

Photios, Memnon'un Herakleia Pontike'sini salt yerel bir tarih araştırması olarak değil; fakat aynı zamanda Hellenistik Dönem Anadolu'sunda gelişip değişen siyasi dengeleri ve politik farklılaşmaları global perspektif içinde yansıtması bakımından da ilgi çekici bulmuş görünür. Bu ilgi, özellikle Memnon'un konu dışına çıkarak Romalıların egemenliğini izaha giriştiği bölümlerin özete dahil edilmiş olmasında belirginleşir (XXV. 2-XXVI. 4). Belki Photios'un amacı da, [tıpkı Memnon gibi] okuyucuya Herakleia Pontike tarihinde önemli bir role sahip olan Romalılar ve onların doğuya doğru genişleme [evrensel hegemonya?] hareketleri hakkında kısa bilgiler vermektir. Böylelikle yazar, okuyucusunu bir yandan Doğu Roma İmparatorluğu'nun Anadolu'daki gelişim süreci üzerine bilgilendirirken diğer yandan bütünsellik ilkesini gözetten bir *historiografya* (tarihyazım) metodu sergilemiştir⁸.

Photios, kardeşi Tarasios için yazdığı sunuş yazısında Memnon'un Herakleia Pontike Tarihi adlı bu titiz araştırmasını sadece dokuzuncu kitabından on altıncı kitabına kadar okuduğunu belirtmektedir. Bu bakımdan, Herakleia Tarihi'ne ilişkin bilgilerimiz, dokuzuncudan on altıncı kitaba kadar toplam altmış bölüm çerçevesindedir. Bu çerçeve, Klearkhos'un Herakleia Pontike'nin başına tiran⁹ olarak geçtiği İ.Ö. 364 yılından Caesar

⁷ Mesela özette Pompeius'un, Üçüncü Mithradates-Roma Savaşı ve sonuçlarından bahsedilmemiştir. Dahası, Pompeius'un, İÖ. 64 yılında Kuzey Anadolu sahillerinde oluşturduğu *provincia Pontus et Bithynia*'nın organizasyonuna dair herhangi bir veriye rastlanmamaktadır. Memnon'un metni göz önünde bulundurulduğunda yazarın söz konusu tarihi olayları derinlemesine analiz etmeden geçmesi şaşırtıcıdır. Bu bakımdan söz konusu bölümler, ister Memnon tarafından atlanılsın isterse Photios tarafından özete dahil edilmemiş olsun olayların kronolojik gelişim süreci açısından eserde kopukluk yaratmıştır. Ayrıca bk. Yarrow 2006, 110.

⁸ Konuya ilişkin olarak ayrıca bk. Mendels 1986, 201 vd.; Dueck 2006, 45 dn. 9.

⁹ Kent yönetiminin bir tek kişinin egemenliği altında olduğu rejim şeklindedir. Ancak Hellenler bu sözcüğü genellikle doğulu despotları ve zorbaları tanımlamak amacıyla kullanırlardı. Bu bakımdan Hellenlerin gözünde *tiranlık* (= *tyrannos* [τύραννος]) aşağılayıcı ve kötü bir anlam içermekteydi. Çünkü tiranlar kentlerin yönetimini yasal ve geleneksel olmayan yollardan, örneğin; darbeyle elde edip kendi keyiflerine göre hüküm sürerlerdi. Herodotos (III. 80), Pers sarayındaki demokrasi tartışması sırasında Otanes'in tiranlık üzerine görüşlerini şöyle özetler: "*Tiran hiç kimseye hesap verme külfetine katlanmadan hüküm sürerdi. Bu kadar güç kimin eline geçse sapırdı.*"

ile Herakleia’lılar arasında İ.Ö. 47 yılında kurulan müttefikliğe değin geçen süreci kapsamaktadır. Eserin geri kalan kısımları için ise [ilk sekiz kitabı ile on altıncı kitabından sonrası], Photios herhangi bir şekilde onların eline ulaşmadığını, dolayısıyla bir fikir sahibi olmadığını belirtmiştir. Bununla birlikte, modern araştırmacılar arasında ilk sekiz kitabın, büyük bir ihtimalle Herakleia Pontike kentinin kuruluşundan [Megara ve Boiotia’lılar tarafından İ.Ö. 560 yılında?] başlayarak İ.Ö. 364 yılına kadarki olayları anlattığı olasılığı kabul görmektedir. Eserin tamamının ise, on sekiz ya da yirmi dört kitaptan oluşabileceği üzerine bazı öngörüler bulunmaktadır¹⁰.

Sonuç olarak Photios, eseri beğendiğini belirtir. Memnon’un bu çalışmasını içerik yönünden mantık silsilesi içinde, aşıkarcı gerçeklere kayıtsız kalmadan ve hiçbir detayı gözardı etmeksizin kaleme aldığını söyler. Eğer yazarın bir yerde konu bütünlüğünü bozan bir şey anlatması zorunluysa; ancak o zaman konu dışı ifadeye gereksinim duyduğunu, gene de bu arasözle uzun süre oyalanmayarak gerekli şeyden kısaca bahsettikten sonra, usturuplu bir şekilde asıl konunun ana fikrine döndüğünü belirtir¹¹. Filolojik açıdan ise bazı yerlerde nadiren kullandığı alışılmadık ifadelerini saymazsak, genel olarak semantik anlamda anlaşılır kelimeler seçtiğini ve sade bir üslup¹² izlediğini vurgular¹³ (LX. 5-6).

Kısa süre içinde elindeki güç tiranı besler ve kendini beğenmişlik ile haset onu bir canavar haline getirirdi. İyi insanları kıskanması için onların varlığı bile yeterdi. İşlediği cinayetlerin yarısı kendini beğenmişlikten, öbür yarısı da hasetlikten kaynaklanırdı. Kentlerinde kötülerden başkası sevilmemez ve iftiraya onun katında iyi bir şey gözleriyle bakılırdı. Ayrıca çok datatarsız olurlardı. Saygı gösterdiğiniz zaman daha çoğunu ister daha çoğunu gösterdiğiniz zaman da size dalkavuk derdi. Dahası tiranlar atalardan kalma gelenekleri bozar, kadınların ırzına geçer, karar almadan adam öldürürlerdi” (ayrıca bk. Hdt. V. 92 a-g). Aristoteles’e (pol. V. 10) göre ise, tiranlıkta yönetimi elinde bulunduran kişi, halkın ortak iyiliğini değil, kendi çıkarını gözetirdi. Kral onur, tiran ise para toplardı. Kralın amacı ödevi, tiranın amacı ise, kendi zevkiydi. Bu yüzdendir ki, Hellen polis’lerinde iktidar sahipleri kendilerini tiran olarak adlandırmamaya özen gösterirlerdi.

¹⁰ Bu önermelerin Memnon’un üslubu incelendiğinde pek de yanlış olmadığı ifade edilebilir. Zira, eserden yapılan çıkarımlar gerek Memnon’un yaşadığı döneme gerekse yapıtın İ.Ö. 47 yılında sonlandırıldığı argümanına dair tatmin edici bir fikir vermez. Konuya ilişkin olarak ayrıca bk. Dueck 2006, 45 dn. 16; Yarrow 2006, 109 vd.

¹¹ Bu tür sapmalar anlatının içindeki dinlenme noktaları kabul edilerek mazur görülebilir.

¹² Antikçağ yazarlarından günümüze ulaşan özetlerde genellikle orijinal metindeki kelimeler ile özdakilere ve yan cümleler arasında paralellik gözlemlenir. Her ne kadar özetle kullanılan dilin bir jargon oluşturulmaksızın manuskriptten alınmış olduğu farz edilebilirse de; üslubun esas metinden türetildiği konusu ne dışlanabilecek ne de ‘gerçek’ kabul edilebilecek bir kurgulamadır (ayrıca bk. Yarrow 2006, 108 vd.). Bu bakımdan Memnon’un lehçe unsuru, sözcük dağarcığı, seçtiği kelimelerdeki sessiz-sesli uyumu, cümle yapısı; yaptığı tezathatlar, kullandığı soyut, arkaik kelimeler, etken-edilgen çatı gibi dilbilgisi şekillerine ve ne çeşit bir üslup kullandığına ilişkin tam bir yorum yapılamamaktadır.

¹³ Bununla birlikte, Memnon’un bu çalışmasındaki yöntem ve üslup farkı, I-XXV ile XXV. 2-LX’ıncı bölümleri arasında açıkça fark edilmektedir (FGrHist 3B Komm. 268; ayrıca bk. Janke

Ne yazık ki, modern araştırmacılar için Memnon hakkında bilgi toplayabilmek hayli güçtür. Yazarın ailesi, doğumu, yaşamı ve kişiliğine ilişkin veriler yok denecek kadar azdır. Ne Photios'ta ne de eserin günümüze ulaşan fragmanlarında yazara ve yaşadığı döneme ait herhangi bir bilgiye rastlanmaz. Bu nedenle, günümüz araştırmacıları özeldel stil-kritik ve genelde anlatı kurgusuna odaklanarak eserin görece bir zamandizin çerçevesi içerisinde yerleştirilebileceği varsayımı üzerinde durmaktadırlar. Bu araştırmalara göre, Memnon'un Herakleia Pontike Tarihi eserinde izlenen yazım tekniği Hellenistik Dönem historiografya metodlarına uygun düşmekte olup¹⁴; eserin otokton bir kronik olarak kaleme alınmış olması yapıtın Caesar ile Hadrianus dönemleri arasında¹⁵; muhtemelen İ.S. I. yüzyılda yazıldığı yolunda güçlü ipuçları sunmaktadır¹⁶.

Buraya kadar kısaca değinildiği üzere Memnon'un çalışması Batı Karadeniz yöresinin önde gelen kenti Herakleia Pontike'yi konu edinmektedir. Eserde gerek siyasi gerekse coğrafi açılardan ele alınan bütün olayların örgüsünde, işlenişinde Herakleia Pontike odaklı bir yaklaşım izlenmektedir. Bununla birlikte, Memnon eseri kaleme alırken kenti salt kendi tarihsel coğrafyası çerçevesinde ele almamış; Hellenistik Dönem Küçük Asya Krallıkları, Galatlar ve Roma ile zamana ve koşullara göre

1963, 136; Burstein 1976, 4 dn. 29). Bu durum, Memnon'un kullandığı antik yazarların dönemsel farklılığından kaynaklanıyor olsa gerektir. Ayrıca bk. Saprykin 1997, 13 dn. 44.

¹⁴ Memnon'un yerel odaklı ve Herakleia Pontike merkezli, tradisyonel çalışmasının organizasyon biçimi Livius'un Roma Tarihi'ni ele aldığı *ab urbe condita* [kentin kuruluşundan itibaren] adlı anıtsal çalışmasıyla, bölge ve Akdeniz perspektifinde, spesifik bir kent tarihi ekseninde, paralel bir biçimde ele almasıyla bazı bakımlardan şaşırtıcı şekilde benzerlikler göstermektedir. Bu etki eserde Anadolu ile Akdeniz tarihinde gelişen olayların kent ve halk üzerindeki etkilerinin yansıtıldığı bölümlerde ön plana çıkmaktadır. Bununla birlikte Livius, Roma kenti özelinden 'Roma merkezli', evrensel bir tarih anlayışı geliştirmiştir (bu global yaklaşımın izlerine Diodoros'ta (I. 3. 5-6) da rastlanır). Memnon ise, Herakleia Pontike gibi uygar dünyanın kenarındaki bir kentin historiografyasını çıkartırken; yer yer bütüncül tarih anlayışı sergilese de, bu durum eserin lokal bir perspektif içinde kaleme alındığı gerçeğini değiştirmez. Konuya ilişkin olarak ayrıca bk. Yarrow 2006, 145.

¹⁵ Memnon'un eserinin Caesar'ın Küçük Asya'daki faaliyetlerinden sonra devam edip etmediği kesin olmamakla birlikte bazı modern bilim adamları yapıttaki olayların kronolojik gelişimine ve yazım stiline bakarak Memnon'un İ.S. II. yüzyılda yaşadığını ileri sürmektedirler (Lanqueur 1926, 1099; McDonald 1950², 556; Henry 1965, 177). S. M. Burstein'e (1976, 3 dn. 27) göre, İ.S. II. yüzyılda Herakleia'nın ekonomik gücünün ve zenginliğinin artması; ayrıca ikinci sofistlik hareketin hız kazanması, kentlerin yerel tarihlerine olan ilgiyi çoğaltmıştır. Bu bakımdan Memnon'un bu çalışması Burstein'e (*loc. cit.*) göre, büyük bir olasılıkla İ.S. II. yüzyılda kaleme alınmış olsa gerektir. Ayrıca bk. ve krş. Saprykin 1997, 15; Yarrow 2006, 355 vd.; 357.

¹⁶ *FGrHist* 3B 434; Komm. 267-283; Janke 1963, 7 vd.; 11; Bittner 1998, 4; Dueck 2006, 45 dn. 12-13; Yarrow 2006, 355 vd.

değişen politik ilişkilere de değinerek çalışmasını cazip kılacak ayrıntılarla beslemeyi başarabilmiştir.

Photios’un süzgecinden geçerek günümüze ulaşan eser, sekiz kitap ve altmış bölümden oluşur. Bunlardan dokuzuncu kitaptan on üçüncü kitabına kadar (I-VIII. bölümler) Herakleia Pontike’deki tiranlık rejimini; on üçüncü ve on dördüncü kitaplarda (IX-XXVI) Herakleia Pontike ve Hellenistik Dönem Anadolu Tarihi ile İ.Ö. II. yüzyılla birlikte Romalıların Küçük Asya’ya geçişleri; on beşinci kitabın ilk üç bölümü haricinde (XXVII-XXIX) eserin neredeyse tamamında (XXX-LIX), Mithradates-Roma Savaşları ve Herakleia Pontike’nin bu savaşlar sırasında oynadığı rolü konu edinmiştir¹⁷.

Memnon konu edindiği tarihsel olayları birbiri ardına sıralarken standart kronolojik bir düzen kabul ederek olayları kesin bir şekilde [eski tarihyazımında da görüldüğü üzere, evrensel geçerlilik potansiyeli taşıyan zaman cetveli önerememiştir] tarihleyememiştir. Yine de yazarın olayların zamanını doğru bir şekilde tespit etme çabası göz ardı edilemez. Antikçağ’da takvimler ve değişik *era*’lar kullanıldığından ve bunlar birbirleriyle uyuşmadığı için farklı kronolojik düzenler oluşturur. Genel olarak Herakleia Pontike’nin tiranlık dönemine ilişkin bazı olayları, politik gelişim ve değişimleri *synkronize* bir sistemle okuyucusuna sunmaya çalışır. Ölçüyü kaçırmamak kaydıyla olayları tarihleme sorununa eserinde yer yer eş zaman kılma metodunu kullanarak isabetli bir yöntem izlediği kabul edilebilir¹⁸. Örneğin, Klearkhos öldüğünde, Perslerin kralının Artakserkses II Mnemon (İ.Ö. 405-İ.Ö. 359) olduğunu, ardından Artakserkses III Okhos’un (İ.Ö. 359-İ.Ö. 338) yönetimi babasından devraldığını ve Klearkhos henüz yaşarken, onlara sık sık elçiler gönderdiğini nakleder (I. 4-5). Klearkhos’un ardından Herakleia tiranlığını ele geçiren kardeşi Satyros’un yedi yıllık yönetimi sırasında Lakedaimon’luların kralının Arkhidamos olduğunu bildirir¹⁹. Atinalıların, Dydalsos Bithynia’lılara

¹⁷ Daha detaylı bilgi için bk. Desideri 1967, 370 vd.; Burstein 1976, 4 dn. 30; ayrıca bk. Arslan 2007, 127 vd.

¹⁸ Klasik ve Hellenistik dönemlerde tarihçiler geçmiş olayları aynı zaman çerçevesi içinde değerlendirebilecekleri ortak bir takvime sahip değillerdi. Akdeniz ve Karadeniz havzalarında siyasi birlik sağlanamadığından Olimpiyat takvimi yaygın bir kullanıma erişmemiştir. Bu bakımdan Memnon eserinde öncülleriyle çağdaşları gibi yerel ve bölgesel takvimlerin yanı sıra bazen Pers ve Sparta kral listelerinden bazen de Olimpiyat takviminden yararlanmışlardır. Konuya ilişkin olarak ayrıca bk. Yarrow 2006, 131.

¹⁹ Memnon (II. 5), metinde yanlışlıkla Agesilaos yazmıştır. Ayrıca bk. Henry 1965, 223a.

hakimken Astakos'a, Megara'luların yanına, kolonistler gönderdiklerini söyler (XX. 1). Bunun yanı sıra Memnon bazen de görece kronoloji kullanır. Herakleia'luların Romalıların yardımına Kuzey Afrika'ya gitmelerinin on birinci yılında vatanlarına geri döndüklerinden bahseder (XXIX). Ptolemaios Keraunos'un, Galatların bir kolu kıtlık nedeniyle vatanlarından göç edip Makedonya'yı işgal edinceye ve kendisiyle savaşınca kadar, iki yıl süresince birçok yasadışı işler yaptığını bildirir (XIV). Aynı şekilde Herakleia elçisi Brithagoras'ın on iki yıllık zaman dilimi süresince düzenli olarak yanında bulunmasına karşın, tam Caesar'ın Roma'ya geri dönmeyi düşündüğü sırada hayata gözlerini yumduğunu açıklar. Yazar ayrıca Olimpiyat'ları da tarihleme aracı olarak kullanır. Megara'lı kolonistlerin Astakos'u on yedinci Olimpiyat'ın başlarında kurduklarını ifade eder (XX. 1)²⁰.

Memnon'un historiografya oluşturma anlayışında Herodotos, Thukydides, Ksenophon gibi klasik tarihçilerin etkisini tespit etmek mümkündür. Bu durum özellikle, tarihi kişilerin nutuklarına, dolaylı anlatımlara ve bazen de alıntılara geniş bir yer ayırmış olmasında belirginleşmektedir²¹. Memnon'un konu ettiği meseleyi anlamak açısından yaptığı özgün dilde aktarılan alıntılarda, kelimelerle oynanmayıp, uzun boylu soyutlamalara girilmeden, durumu özetleyen, söylenmiş ya da söylenmesi olasılık dahilinde olan söylemleri içermektedir. Öyle ki, Herakleia Pontike'lilerin, İ.Ö. 281 yılında Seleukos'a gönderdikleri elçi heyetinden Khamaileon, kralın tehdit dolu sözleri ve aşağılamaları karşısında korkmayıp, "*Ey Seleukos! Herakles karron'dur*"²² demiştir (XI. 1). Tigranes II Megas'ın, İ.Ö. 69 yılında emrindeki büyük Armenia ordusuyla Tigranokerta'ya doğru ilerlerken Lucullus'un komutasındaki Roma ordusunu görünce onlar için "*eğer elçiler olarak beyanda bulunmak için geliyorlarsa, çok; eğer düşmanlar olarak savaşmak için geliyorlarsa, kesinlikle az geldiler*" dediğini nakletmiştir (LVII. 1). İ.Ö. 74 yılı *consul*'lerinden Marcus Aurelius Cotta, Herakleia Pontike'yi gereksiz yere tahrip etmesinden ötürü İ.Ö. 70 yılında

²⁰ Bazen de anlatısı sırasında, "*kısa süre sonra*" (IV. 10; XIV; XIX. 2; XXI. 1; XXVI. 3; XXX. 2; XXXVII. 1; XL. 1; XLIII. 5); "*ardından*" (V. 1; IX. 3; XLV. 3); "*uzun süre*" (XVIII; L. 4); "*bir süre*" (XVIII; XXVIII. 2; XLIV; XLIX. 1); "*kısa süre önce*" (XXII; XLVIII. 1; LI. 3; LX. 1); "*birçok gün boyunca*" (II. 5); "*birçok yıl sonra*" (LX. 2) gibi zaman zarflarına yer vermiştir. Konuya ilişkin olarak ayrıca bk. Dueck 2006, 48 vd.

²¹ Gene de yazarın eserinde tarihi kişilere hangi ölçülerde ve tarzlarda nutuklar verdiğini, onların psikolojik özelliklerini ne şekilde yansıttığı üzerine derin değerlendirmeler yapabilecek veri bulunmamaktadır.

²² *Karrön* sözcüğü, Dor diyalektinde "*daha güçlü*" anlamındadır.

Senatus önünde kendisini savunmak zorunda kalmıştır. Herakleia’lılardan biri olan Thrasymedes ise, *Senatus*’ta Cotta’yı suçlayan ve Herakleia Pontike’yi nasıl harap ettiğini anlatan bir konuşma yapmıştır. Ardından Cotta kürsüye gelip, ana dilinde [Latince] kısa bir söylevle kendini savunmuş ve dönüp yerine oturmuştur. Ancak Gaius Papirius Carbo ayağa kalkıp, “*Ey Cotta! Biz seni kenti ele geçirmen için gönderdik; onu harap etmen için değil*” demiştir. Carbo’nun ardından başka senatörler de söz alarak benzer şekillerde Cotta’yı itham etmişlerdir (LIX. 3).

Kaynak seçimi söz konusu olduğunda, Memnon’un eserini oluştururken farklı nitelikteki verileri bir araya getirdiği tespit edilebilmektedir. Nymphis²³ ve Domitios Kallistratos²⁴ başta olmak üzere, kendisinden önceki Herakleia’lı²⁵ ve Hellen²⁶ tarihçilerin eserlerinden yararlandığı açıktır. Bu bakımdan aynı Sicilyalı tarihçi Diodoros gibi, Memnon da sadece kendi çalışmasından dolayı değil; fakat, aynı zamanda kendisinden önceki yazarları değerlendirerek eserine kattığından bizlere başka kaynaklardan öğrenemeyeceğimiz değerli bilgiler sunmaktadır.

Memnon eserini kaleme alırken kendisinden önceki yazarların çalışmalarının yanında resmi belgelerden ve arşivlerden yararlanmış görünür. Zira İ.Ö. 278 yılında Bithynia Kralı I. Nikomedes ile Galatlar arasındaki

²³ Eserlerini, İ.Ö. III. yüzyılda kaleme almıştır. Tarihçiliğinin yanı sıra, Herakleia Pontike’nin önde gelen devlet adamlarından biridir. Bilindiği kadarıyla Büyük İskender, Diadokhoi ve Epigonos’ların tarihi (*FGrHist* 3B 432 T 1-4 ‘*Nymphis*’; ayrıca bk. *FGrHist* 3B 432 Komm. 258; Laqueur 1937, 1608 vdd.; Desideri 1967, 395 vdd) ile Herakleia Pontike üzerine standart eser kabul edilen bir çalışma kaleme almıştır (*FGrHist* 3B 432 T 1 ‘*Nymphis*’; Suda v. 598 s.v. <Νύμφις=*Nymphis*>).

²⁴ Domitios Kallistratos hakkında bilinenler oldukça sınırlıdır. İ.Ö. I. yüzyılda yaşadığı sanılmaktadır (*FGrHist* 3B 433 ‘*Kallistratos*’; *FGrHist* 3B 433 Komm. 265; Saprykin 1997, 13). P. Desideri (1970-1971, 495 vd.) ise, Domitios Kallistratos’un İ.Ö. II. yüzyılda yaşadığını ileri sürmektedir. Yazarın, Herakleia Pontike üzerine yazdığı tarih eserinden günümüze dokuz fragman kalmıştır. Söz konusu parçalardan eserin en az yedi kitaptan oluştuğu ve Herakleia Pontike’nin efsanevi kuruluşunu oldukça titiz bir şekilde irdelediği görülmektedir (*FGrHist* 3B 433 F 1-3 ‘*Kallistratos*’).

²⁵ *FGrHist* 3B 434 F 18-1 ‘*Memnon*’. F. Jacoby’ye (*FGrHist* 3B 434 Komm. 268) göre, Memnon’un bu çalışmasındaki organizasyon ve üslup farkı, 1-17. ile 18-40. bölümleri arasında açıkça fark edilmektedir (Janke 1963, 136; Burstein 1976, 4 dn. 29). Konuya ilişkin olarak ayrıca bk. Saprykin 1997, 13 dn. 44.

²⁶ Ju. Saprykin’e (1997, 14) göre, Memnon eserinin ilk iki bölümünde Herakleia Pontike tiranları Klearkhos ve Satyros’un politikalarından ziyade, tiranların karakterlerinden söz ettiği için bu paragrafları yazarken Theopompos’un eserini kaynak olarak kullanmıştır. Diğer yandan Memnon’un Kallistratos, Pseudo-Kallisthenes gibi diğer Hellen kaynaklarından da yararlanmış olabileceğine dair görüşler bulunmakla birlikte (Janke 1963, 12 vd.; Desideri 1967, 381 vd.; 1970-1971, 494 vd.) bu konuya ilişkin kesin bir yargıya varmak şu an için mümkün değildir (Dueck 2006, 50 dn. 25).

anlaşma koşullarını “*Barbarların Nikomedes’i ve onun soyundan gelen kimseleri daima dost olarak desteklemesi ve kendilerine farklı yerlerden elçiler gönderildiği zaman Nikomedes’in izni olmaksızın hiç kimseyle müttefik olmamaları; ancak Nikomedes’in dostlarıyla dost olmaları, düşmanlarıyla ise, dost olmamaları; ayrıca Byzantion’lular ile eğer bir şekilde gerekli olursa Tieion, Herakleia, Kalkhedon ve Kieiros’lularla ve ayrıca birtakım başka etnik grupların yöneticileriyle müttefik olmaları*” şeklinde sıralamıştır (XIX. 2). Diğer yandan, İ.Ö. 249 yılında Galatlar Herakleia’ya yağma seferi düzenlemişler ve Herakleia’lılar kendilerine elçilerini gönderinceye değin, kentin *territorium*’unun altını üstüne getirmişlerdir. Kuşatma Herakleia Pontike’li devlet adamı ve tarihçi Nymphis’in, elçi heyetinin başkanı sıfatıyla Galat karargahına giderek onlarla bir anlaşma yapmasına kadar devam etmiştir. Bu anlaşmanın ana koşulu Galatların Herakleia Pontike topraklarından geri çekilmesini sağlamaktır. Nymphis bu şartı; ancak bir bütün olarak Galat ordusuna beş bin altın ve her bir lider için ise, iki yüz altın vererek elde etmiştir (XXIV). Roma generali Sulla ile Pontos Kralı Mithradates VI Eupator arasında İ.Ö. 85 yılında yapılan ve tarihe Dardanos Anlaşması²⁷ adı altında geçen sözlü mutabakat maddelerini ise, “*Mithradates’in Romalılara Asia’yı geri vermesi, Bithynia’lıların ve Kappadokia’nın kendi soylarından olan kralları tarafından yönetilmesi; Mithradates’in bütün Pontos’un kralı olarak onaylanması, kralın Sulla’ya onun Roma’ya geri dönmesi için, özel olarak seksen trieris²⁸ ve üç bin talanta temin etmesi ve Romalıların hiçbir kenti kendilerine karşı Mithradates’ten yana oldular diye cezalandırmaması*” şeklinde sıralamıştır (XXXV. 2). Bununla birlikte, gerçekte anlaşmanın bu sonuncu maddesinin başarıyla uygulanmadığını; çünkü Romalıların daha sonradan bu kentlerin birçoğunu köleleştirdiklerini zikretmiştir (XXXV. 3). Memnon tarafından sözü edilen diğer bir anlaşma ise, İ.Ö. 70 yılında Herakleia Pontike’nin garnizon komutanı Konnakoriks ile Romalı komutan Triarius arasında gerçekleşmiştir. Memnon, Galat komutanının ve adamlarının “*Triarius ile yapmış olduğu anlaşma şartlarının kenti hiçbir zarara uğramadan terk etmelerine ve eğer daha önceden elde etmiş olduğu ganimetler varsa, kendileriyle birlikte götürmelerine izin verdiğini*” ifade etmiştir (LI. 3).

²⁷ Ayrıca bk. Memnon XXXVI. 1.

²⁸ *Trieres*, İ.Ö. VI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren uzun bir süre en çok kullanılan savaş gemisi niteliğindeki yeni bir tekne türüdür. Bu tekneye Latince’de *triremis* adı verilmekteydi. Kelime anlamı itibarıyla ‘üç sıra kürekli’ demek olan söz konusu hızlı savaş gemilerini, o çağın ‘*destroyerleri*’ olarak kabul edebiliriz.

Yazarın, historiografyasını oluştururken kullandığı bir başka kaynak ise gerek Romalılar gerekse Herakleia Pontike tarihine ilişkin birinci derecede önem arz eden diplomatik yazışmalardır. Nitekim, İskender’in İ.Ö. 334 yılında Asia’ya geçerken; “*eğer yönetmek istiyorlarsa ya güçlü olmalarını ya da daha güçlü olanlara boyun eğmelerini*” yazdıktan sonra, Romalıların ona yeteri derecede *talanta*’dan altın bir çelenk gönderdiklerini iddia etmiştir (XXV. 3). Bölgeler arası ilişkilerin düzenlenmesi ve deniz aşırı münasebetleri yürütme ve yönetme sanatıyla ilgili olarak Herakleia’lıların, İ.Ö. 191 yılında Seleukos Kralı Antiokhos III Megas’ın Romalılara karşı düşmanlığını dostluğa döndürmesini daha uygun bulduklarından, bu yönde bir kararname yayımladıklarını; hatta Roma generali Cornelius Scipio Africanus’a elçiler gönderdikleri örneğini vermiştir. Scipio ise, Herakleia’lılara cevaben, şöyle yazmıştır: “*Romalıların generali ve consul’ü Scipio, Herakleia’lıların meclisini ve halkını selamlar*”: Bu mektupta Scipio Herakleia’lılara olan iyi niyetini onaylamıştır. Ayrıca Romalılar, III. Antiokhos’a karşı savaşı durdurma konusundaki isteklerini bildirmişlerdir. Buna benzer tipik bir yanıtı, Publius Cornelius Scipio’nun kardeşi ve donanma komutanı Lucius da, elçilik amacıyla gelen Herakleia’lılara vermiştir (XXVI. 2). Yazar ayrıca, Lucullus ile II. Tigranes’in, İ.Ö. 70 yılındaki mektuplaşmalarından haberdardır. Bu bakımdan söz konusu mektuplardan direkt alıntılar yapabilmektedir. Tigranes’in Lucullus’a daha önceden onun kendisine yazdığı mektupta kullandığı ifadelere benzer temada bir cevap gönderdiğini zikreder. Bu mektuba Lucullus’u provoke etmek için ona “*autokrator*” diye hitap ederek başlamadığına dikkat çeker. Nitekim Lucullus tarafından gönderilmiş olan mektuplarda Tigranes’in “*krallar kralı*” olarak adlandırılmadığına dem vurur (XLVI. 3).

Memnon’un söz konusu kaynaklardan edindiği görüş ve bilgileri okuyucuya aktarırken mümkün merteye kendisini tarafsız kılma çabası götüğü görünür. Gene de, konu Herakleia’lıların savaş sırasındaki davranışlarına geldiğinde, vatanperver tutum sergilemekten kendini alamaz. Zor durumlarda kalan Herakleia’lıların akıl dolu ve kahramanca davranışları ile felaketler karşısında gösterdikleri yüreklilik ve metanetlerini ön plana çıkarmaktan çekinmez. İ.Ö. 280 yılında Ptolemaios Keraunos ile Antigonos Gonatas arasındaki deniz savaşı sırasında Ptolemaios’u desteklemek üzere Herakleia’dan gönderilmiş olan gemilerin, diğerlerinden daha cesurca çarpıştıkları için onurlandırılmaya layık görüldüklerini vurgular. Bu bakımdan, cesaret ödülünü Herakleia filosundan sekiz kürekli [*aslan-taşıyan* olarak adlandırılan] savaş gemisinin aldığını bildirir (XIII. 3).

İ.Ö. 278 yılına geldiğimizde, Herakleia'lılar ile Trakya'daki Thynia'nın yöneticisi olan Bithynia'lı Zipoites arasındaki savaşa değinir. Memnon'a (XVII) göre, bu savaşta Herakleia'lıların birçoğu cesurca çarpışmalarına karşın Zipoites'in ordusu tarafından kılıçtan geçirilmiştir. Ancak müttefik güçlerin Herakleia'lıların yardımına gelmesiyle Zipoites'in kaçtığı ve kazandığı zafere gölge düşürdüğü ifade edilir. Böylelikle Herakleia'lıların yenilmiş olmalarına karşın savaş alanında kalan ölülerini korkusuzca geri aldıkları ve cesetleri yaktıkları belirtilir. Ardından ölülerin kemikleri toplanıp kente getirildikten sonra vatanları uğruna canlarını vermiş bu kahraman insanların cenaze töreninde, görkemli bir şekilde son görevlerini ifa ettikleri anlatılır. Gerek İ.Ö. 183 yılında I. Prusias (XXVII. 2) gerekse İ.Ö. 71 yılında Cotta ve Triarius tarafından Herakleia kuşatıldığında (XLVII. 1-L. 4), kent halkının söz konusu ablukalara ne kadar yürekli ve metanetli bir şekilde iki yıl boyunca dayandığı hikaye edilir. Aynı şekilde Romalılar, İ.Ö. ca. 91/90 yılında İtalya'da ikamet eden Marsi, Paeligni ve Marrucini kavimlerine karşı savaşırken Herakleia'lılar iki güverteli *triereis* ile müttefik olarak Romalılara yardıma giderler. Savaşın kazanılmasında gösterdikleri yararlılıktan ve yiğitliklerinden ötürü birçok övgüye layık görülürler (XXIX).

Yazar Roma'yla ilişkilerinin arttığı dönemlerdeki kentin yerel tarihini kaleme alırken edebi açıdan üç ana tema üzerinde odaklanma eğilimi göstermiştir: Bunlar kentin sanatsal içeriği yüksek fiziksel anıtlarının tanıtımı; uzak geçmişe ait aktarımlar ya da politik olmayan, ama çoğunlukla entellektüel seviyesi yüksek, kentin kültürel açıdan ön plana çıkan kişilerinin biyografik betimlemelerinin yapıldığı skeçleri içermektedir. Bu bölümlerde siyasi ve çağdaş tarihin yanı sıra, geçmişe bakış açısı olarak tasviri kültürel tarihe yer verilmiştir. Bunu yaparken yeri geldiğinde kentteki imar faaliyetleri, kaleler, tapınaklar, heykeller, sanat eserleri ile kütüphane ve eğitim kurumlarına değinilmiştir. Metodolojik açıdan ise, yazarın daha çok askeri ve politik fraksiyonlara ilişkin geleneksel tarih yaklaşımı izlediği görülür. Yazar Roma'yı, konusu olan Herakleia Pontike Tarihi'nin merkezine koymamakla birlikte onu çoğu zaman birleştirici bir ilke veya olayların sonucu olarak değerlendirir.

Kuşkusuz Memnon'un bu türlü bir yol izlemesinde, Roma'nın Hellenistik Dönem'le birlikte Anadolu Tarihi'nde söz sahibi olmaya başlamasının payı büyüktür. Bu olgu, Memnon'un İ.Ö. IV. yüzyıldan İ.Ö. I. yüzyılın ilk yarısına kadar Roma Tarihi'ni araştırmasının bir parçası

haline getirmiş olmasında izlenir²⁹. Romalıların hangi soydan geldiklerini, ne şekilde İtalya’ya yerleştiklerini, hem Roma’nın kuruluşundan önce hem de kurulmasından sonra neler olduğunu anlatır. Romalılar arasında yöneticilik yapmış olanları birbiri ardına sıralar. Hangi düşmanlara karşı savaştıkları, krallarının ataması, monarşiden *consul*’lüğe geçişleri üzerine bilgiler verir. Buna müteakiben Romalıların Anadolu’ya geçene kadarki tarihlerini, kronolojik gelişim silsilesi içinde, tarihi coğrafik detaylara dikkat ederek, ana hatlarıyla kaleme alır (XXV. 2). Böylelikle okuyucuyu bir yandan bilgilendirirken diğer yandan Roma’nın Anadolu politikasını ve Herakleia Pontike ile olan ilişkilerini kavrayabilecek bir konuma getirmiş olur³⁰.

Memnon, Romalıların Herakleia Pontike’liler dışında Anadolu’daki diğer Hellenistik krallıklarla giriştiği mücadeleleri konu edinirken insiyatifini daima Roma’dan yana kullanmıştır. Yazarın Roma tarafı anlatımı Mithradates-Roma Savaşları’nı konu edindiği on beşinci kitabından sonra açıkça belli olmaktadır (XXVII-). Bununla birlikte, Herakleia Pontike’nin Roma-Romalılara karşı tutumu, onlarla olan ilişkilerin koşullarına göre değişir. İ.Ö. 83 yılındaki İkinci Mithradates-Roma Savaşı sırasında hem Romalı general Murena hem de Mithradates, Herakleia’lılara elçilerini göndererek onlardan yardım talebinde bulunurlar. Bunun üzerine Herakleia’lılar önceleri Romalıların üstün gücü nedeniyle onlardan yana meyletmelerine karşın komşuları olan Mithradates’ten de korkarlar. Bu yüzden her iki tarafın elçilerine, böylesine büyük bir savaş başlayınca, onların, ancak zar zor kendi topraklarını korumaya muktedir olabileceklerini ve her iki tarafa da karşı taraf için yardım edemeyeceklerini bildirirler

²⁹ İ.Ö. 349 yılı *consul*’ü M. Furius Camillus (XXV. 2); İ.Ö. 168 yılı *consul*’ü L. Aemilius Paullus (XXVI. 1); Roma’nın önemli devlet adamları ve komutanlarından Publius Cornelius Scipio (XXV. 4; XXVI. 1-2) ile kardeşi Lucius Cornelius Scipio (XXVI. 2); ayrıca Cornelius Sulla (XXXI. 1; XXXII. 1; 3; XXXIV. 1; XXXV. 1-XXXVI. 1; XXXVII. 1); Gaius Marius (XXXI. 1; XXXV. 1; 3); Marcus Marius (XL. 3); Manius Aquillius (XXXI. 2); Lucius Hortensius (XXXII. 3); Lucius Valerius Flaccus (XXXIV. 1-2; XL. 1); Gaius Flavius Fimbria (XXXIV. 1-3; XL. 1-2); Lucius Licinius Murena (XXXVI. 1-3); Marcus Aurelius Cotta (XXXVII. 1-2; XL. 1; XLII. 1; XLIII. 1; XLVII. 1-2; XLIX. 1-3; 5; L. 1-3; 5; LI. 1; 5; LII. 1; 3; LIX. 1-4); Lucius Lucullus (XXXVII. 1-2; XXXIX. 3; XL. 1; 5; XLII. 2; XLIII. 1-2; 4; XLV. 1; 3; XLVI. 2-3; LII. 3; LIII. 1; LIV. 1; 3; LVI. 1; LVII. 2-3; LVIII. 2); Barba (XLI. 1); Gaius Valerius Triarius (XLI. 1-3; XLII. 1; XLIII. 1; XLVIII. 1; XLIX. 5-L. 1; 3; LI. 1-3; 5; LII. 1; 3); Marcus Pompeius (XLV. 1); Appius Claudius Pulcher (XLVI. 2); Censorinus (LIII. 3); Gaius Papirius Carbo (LIX. 3) ve Iulius Caesar (LX. 2-4) gibi İ.Ö. I. yüzyılın ilk yarısında Roma Tarihi’nin en önemli komutanları ve devlet adamlarının işlerine ve karakterlerine ilişkin bilgiler vermektedir. Daha detaylı bilgi için bk. Dueck 2006, 55 vd.

³⁰ Ayrıca bk. Yarrow 2006, 145.169.189.

(XXXVI. 2). İ.Ö. 73 yılında Üçüncü Mithradates-Roma Savaşı sırasında Romalı vergi mültezimleri kente gelip, devletin kanunlarına karşı çıkararak, kendilerinden para talep edince, bu durumu köleliğin bir başlangıcı olarak düşünen Herakleia'lı vatandaşlar huzursuz olmuştur. Bunun üzerine *Senatus*'a vergi yükümlülüğünden kurtulmayı istemek amacıyla, kendileri için bir heyet gönderilmesi gerektiğini düşünmelerine rağmen, kentte ikamet edenlerin arasından son derece cüretkar biri tarafından vergi mültezimlerinin, kimsenin onların nasıl öldüğünü öğrenemeyeceği bir şekilde, gizlice ortadan kaldırılması konusunda ikna edilmişlerdir (XXXVIII. 3).

Memnon'un Roma İmparatorluğu'na duyduğu kişisel ilgi ve sempati onu önyargılı bir Roma taraftarı kılmamış; Romalıların Anadolu'da sergiledikleri acımasız ve küstah politikaları vurgulamaktan kaçınmamıştır. Yazar, Romalı general Cotta'yı karakteri bakımından baskıcı ve güvenilmez (LI. 1); acımasız ve açgözlü (LII. 1-3); diğer bir Romalı komutan olan Triarius'u emanete hıyanet eden, verdiği sözleri tutmayan ve anlaşma koşullarına uymayan bir alçak olarak (LI. 1-5; LII. 3) göstermekten çekinmemiştir. Ayrıca Romalıların yeri geldiğinde adaletsiz ve ahlaksız davrandıklarını ifade etmekten geri kalmamıştır. Mithradates ile İ.Ö. 85 yılında yapılan Dardanos Anlaşması'nın son maddesi olan Romalıların hiçbir kenti kendilerine karşı Pontos kralından yana oldular diye cezalandırmaması üzerinde konsensus sağlanmasına karşın Memnon, gerçekte anlaşmanın bu sonuncu maddesinin başarıyla uygulanmadığını dile getirmiştir³¹. Çünkü Romalıları daha sonradan bu kentlerin çoğunu köleleştirmişlerdir (XXXV. 2-3).

Aynı şekilde Memnon (XXX. 1-XXXVI. 1)'de Romalıların Pontos Kralı Mithradates VI Eupator'a karşı verdikleri savaşımı tarihsel içerikli bir anlatım sergileyerek okuyucusuna sunar. VI. Mithradates'in tahta çıkışından ve karakterinden başlayarak onun hakimiyeti altında Pontos Krallığı'nın ne şekilde geliştiğini anlatır. Pontos kralını Roma'yla savaşıma götüren nedenlere değinir. Bir yandan Herakleia Pontike'nin

³¹ Zaten Pontos kralını anlaşma koşulları konusunda en çok rahatsız eden, Sulla'nın bütün isteklerini yerine getirse bile kendini ve krallığını tümüyle Romalıların insafına bırakacak olmasıydı. Çünkü daha önceki tecrübelerinden, Romalıların anlaşma koşullarına bağlı kalacağını herhangi bir garantisi olmadığını biliyordu. Bununla birlikte Pontos elçilerinin, Sulla'nın sözlerine ve *Senatus*'un *consultum*'larına (hükümlerine) bağlı kalıp kalmayacağını sorgulamamaya dikkat etmeleri lazımdı. Zira Romalıları şereflerine düşkün olurlardı; en azından müzakereler sırasında! Daha detaylı bilgi için bk. Arslan 2007, 285.

Roma emperyalizmine diğer yandan da bölgenin yükselen gücü Pontos egemenliğine karşı bağımsızlığını korumak için ne tür siyaset izlediğini açıkça gözler önüne sermeye çalışır. Öyle ki, Herakleia Pontike’yle hiçbir bağlantısı olmayan Birinci Mithradates-Roma Savaşı’nı ana hatlarıyla zikreder. Ancak bunun hemen akabinde İkinci Mithradates-Roma Savaşı sırasında Herakleia Pontike’lilerin Mithradates ve Romalı general Murena ile olan ilişkilerinin ve bu savaş sırasında uyguladıkları akıllıca politikanın anlaşılmasına zemin hazırlar³². Yazar bunu yaparken bir yandan da komutanların bireysel başarılarına güçlü bir şekilde odaklanarak dönemin askeri stratejilerine ve Roma generallerinin savaş taktiklerine dikkat çekmektedir. Metnin orijinalinde bu yaklaşımın çok daha baskın bir rol oynadığı düşünülebilir. Bu durum Sulla’nın Mithradates’in generallerinden Taksiles ve Arkhelaos’a karşı Phokis Bölgesi’nde yaptığı çarpışmada açıkça izlenebilir (XXXII. 3). Romalı general hasımlarının disiplinsiz davranarak ordugahını terk etmesini fırsat bilip beklenmedik bir anda düşman kampına saldırır. Direnenleri hemen öldürür; fakat korkuyla aman dileyeni bağışlar. Ardından bunları kampın etrafına yerleştirir. Ayrıca erzak toplamadan geri dönenler ne olduğunu anlamasınlar ve hiçbir şüpheye mahal vermesin diye ordugahta ateş yaktırır. Plan hazırlandığı gibi başarıyla sonuçlanır. Romalı askerler parlak bir zafer daha kazanırlar. Benzer bir hikaye Fimbria’nın, Mithradates’in en ünlü komutanlarından Taksiles, Diophantos ve Menandros’u yanına alarak üzerine gönderilen büyük bir Pontos ordusunu planladığı savaş hilesi sonucunda nasıl yendiğinin anlatıldığı bölümde takip edilebilir. Romalı general sabaha karşı başlayan gök gürültülü sağanak yağmurda fark ettirmeden, iki ordu arasında akan ırmağı aşarak, hala çadırlarında uyumaya devam eden Pontos ordusuna baskın düzenler. Bu saldırıdan bazı komutanlar, çok az sayıda asker ve bir grup süvari dışında kimse kurtulamaz (XXXIV. 2-3). Herakleia Pontike’nin Cotta tarafından kuşatılması sırasında da Memnon generalin uyguladığı çeşitli savaş taktiklerine değinir. Ancak bütün çabaları başarısızlıkla sonuçlanan komutan (XLIX. 1-L. 3) sonunda bölgenin iç kısımlarına çekilir (LI. 5).

Memnon, savaş stratejileri açısından öngörüsüz davrananların ve düşünmeden hareket edenlerin sonu hakkında yorum yapmadan geçemez.

³² Bu durum yazarın (XX. 1-2) Hellenistik Dönem Bithynia krallarının şecerelerine dair verdiği bilgiler bakımından ayındır. Bithynia krallarına ve krallığına ilişkin verilen bu bilgiler, komşu krallıkta cereyan eden olayların Herakleia Pontike tarihini ne şekilde etkilediğinin daha iyi anlaşılmasını sağlaması bakımından son derece önem arz etmektedir.

Galatlar, İ.Ö. ca. 191 yılında yeterli donanımları, erzakları ve savaş stratejileri olmaksızın Herakleia Pontike kentini kuşatmışlardır. Ancak kısa süre içinde iâşe ihtiyacı Galatları birbirine düşürmüştür. Memnon'a göre (XXVIII. 2), “*bir Galat savaşçısı [her zaman] tutkuyla savaş için gerekli hazırlıkları yapmaktan ziyade, savaşta çarpışmayı bilmiştir*”. Bu bakımdan ihtiyaçlarını karşılamak üzere Galatların büyük bir kolunun ordugahı terk etmesinin ardından, kenti savunanlar beklenmedik bir anda çıkış hareketi düzenlemiş ve Galatlara saldırarak ordugahlarını ele geçirmişlerdir. Birçok Galat savaşçısını öldürmüş ve güçlük çekmeden kırsal araziye dağılmış olanları yakalamışlardır. Bu bakımdan Galat ordusunun, ancak üçte birinden azı Galatia'ya geri dönebilmiştir (XXVIII. 2). Hazırlıksız ve öngörüsüz davranmaya diğer bir örnek ise, İ.Ö. 86 yılında Mithradates'in Pire limanındaki birliklerinin sahip oldukları yiyecekleri dikkatsizce tüketmeleri yüzünden ordularında yiyecek kıtlığının baş göstermesidir (XXXII. 2).

Memnon historiografyasını oluşturduğu kaynakları okuyucuya sunarken Homeros'un³³ “*yiireğinde anla ve duy! ve başkalarına da duyur: İyilik çok daha üstündür kötülükten*” satırlarında salık verdiği felsefeye sadık kalmıştır. Memnon konuları ele alış biçimi ve değerlendirmeleri itibarıyla moral değerlere büyük bir önem vermiştir. Eserin ana temalarından birini oluşturan bu nosyon daha ilk bölümden itibaren kendini belli eder. Yazar kentin idaresinde söz sahibi olmuş yöneticileri, onların işlerini, özgül ve somut karakterlerini, diğer kişilerin sürdükları yaşamları *suç ve ceza* anlayışı çerçevesinde ölüm şekilleriyle birlikte kaydederek ahlaki bir tarih anlayışı sergiler.

Eserden anlaşıldığı üzere, Memnon'un niyeti Herakleia Pontike Tarihi'nde geçmişe duyulan merakı tatmin edici, eğlence amaçlı bir anlatı sunmak değildi. Bunun yerine, gelenekçi bir tarihçi gibi gelecek nesillerin unutmayacağı, onlara yaşam üzerine ders ve ilham verebilecek tarzda bir eser bırakma amacı ön plana çıkmaktadır. Gerçekten de, Memnon'a göre kötü, acımasız ve kibirli (*hybris*) kimseler, tanrısal adaletten (= *dikē ek theōn* [δίκη ἐκ θεῶν]) ve tanrıların gazabından (= *mēnima* [μῆνιμα]) kurtulamayacaklardır. Günahkarların yaptıkları hainliklerin ve işledikleri

³³ Hom. *Od.* XXII. 373-374. Tanrının kibirli kişileri ve haddi aşanları cezalandırdığına ilişkin olarak bk. (Hdt. VII. 10). Polybios'a (VI. 6-9) göre de, *Tykhe* (Kader Tarıncası) keyfi bir güç değil: –zorba hükümdarlara, tiranlara ve despotlara her zaman layık oldukları cezayı fazlasıyla veren– ahlaki törelerin gözetçisiydi.

cinayetlerin hiçbir şekilde yanlarına kâr kalmayacağı eserde güçlü bir biçimde vurgulanmıştır. Memnon, eninde sonunda insanlar ya da tanrılar tarafından mutlaka [büyük acılar, yaralanma, ölüm ve bu türden görülebilen bir yıkımla ya da acıyla sonuçlanan] hak ettikleri cezaya çarptırılacaklarını okurlarına kısa ve özlü bir biçimde aktarmayı kendine görev edinir³⁴.

Memnon bunu, ardı ardına kazandığı başarılar ve elde ettiği şüursüz servetle küstahlığını yeni bir boyuta taşıyıp Zeus’un oğlu olduğunu ilan ederek kibrinin doruğuna ulaştığını söylediği Klearkhos’un tasvirini yaparken ortaya koyar. Tiranın yüzünü doğasından kaynaklanan renklerle göstermediğini; parıltılı ve kızıl tonda aşırı makyaj yaptığından kendisine bakanlara başka başka biçimlerde gözüküğünü; elbiselerinin ise, kimi zaman korkutucu kimi zamansa tanrısal bir görünüm aldığını zikreder. Zalimliğine, acımasızlığına ve küstahlığına değinir. Kötülüğünün, sadece bunlarla sınırlı kalmadığını; aynı zamanda hayırhahlara karşı nankörlüğün, her derece şiddetin ve son derece tiksindirici cüretinin olduğunu aktarır. Ancak sonunda başını Matris’in oğlu Khion’un çektiği bir grubun düzenlediği komplo girişiminde öldürücü bir darbe aldığını ve bu yaradan dolayı inim inim inleyerek öldüğünü ifade eder (I. 1-3). Memnon derin bir psikolojik analizle Klearkhos’un *hybris* ve acımasızlığının cezasını son anlarında nasıl çektiğini şöyle nakleder: *Duyduğu büyük ve keskin acılar onu kıvrandırırken ve hayaletlerin gölgeleri öylesine korkuturken [bunlar kendisinin canice öldürtmüş olduğu kişilerin hayali görüntüleriydi], Klearkhos yaralanmasının ikinci gününde yaşamını yitirdi* (I. 4).

Memnon ahlaki tarih anlayışının bir yansıması olarak hedonist yaşam tarzını tenkit eder. Bu bakımdan tiranlığının/krallığının son yıllarında kendisini aşırı derecede lüks, zevk ve sefaya kaptıran Dionysios’u (İ.Ö. ca. 338/337-İ.Ö. ca. 306/305) eleştirmekten hiç sakınmamış, zaafı ve ölçsüzlüğünden ötürü onu kınamıştır. Dionysios’un kenti yönetmek yerine kendini debdebe içinde geçen günlere adanmış ve bu yüzden aşırı derecede şişmanladığını, uykudan uyanabilsin diye vücuduna büyük şişler batırıldığını bildirir (IV. 8).

Memnon’un bazen olayları dramatize edip okurlarının duygularını harekete geçirerek anlatısını çeşitlendirdiği görülür. Belki de bu yolla tarihten

³⁴ Janke 1963, 115; ayrıca bk. Dueck 2006, 47 dn. 21.

Bu yönüyle tarihin, insanoğlunun yaratıcılığı ve dehasından ziyade, ilahi takdir tarafından şekillendirildiği izlenimini uyandırdığı düşünülebilir.

çıkarılacak derslerin dahi iyi öğrenilebildiğini düşündüğünden zaman zaman dramatik tarihi katıksız bir anlatı sanatı olarak uygulamaya çalıştığı kabul edilebilir. Yazar bunu yaparken bazen anlatısını tıp uzmanları açısından teşhis koyabilecek derecede detaylandırmış ve tüm hastalık belirtilerini sıralayarak titizlikle tasvir etmiştir. Bu aktif trajik temsil, zalimlikte yalnız Klearkhos'u değil; bütün tiranları geride bırakan Satyros'un sonunun hikaye edildiği bölümde yazarın '*dramatis persona*'ya nasıl hayat kazandırdığının ve görüşlerini ne derece açıklığa kavuşturduğunun sunuşudur: Tiranın kasığı ile hayalarının arasında devası olmayan kanserli bir tümör büyümüş ve acı veren bir şekilde vücudunun içinden dışarı doğru yayılarak ilerlemiştir. Bu şişlik bedeninden bir baş verip deriyi parçaladıktan sonra, iğrenç ve dayanılması zor bir koku yayan cerahat dışarı akmıştır. Öyle ki, artık bir daha ne bakıcılarının ne de doktorların müdahalesi çürümüşlüğüne kötü ve dayanılmaz kokusunu gizlemeye yetmiştir. Vücudunun her yanı bitmek tükenmek bilmeyen şiddetli ve can yakıcı acılar içinde kıvranırken yaşamdan ayrılmıştır. Bu bakımdan aynı Klearkhos gibi, Satyros da can çekişirken kendisini görenlere, mazlumlara karşı işlediği zalimce ve kanunsuzca davranışlarının cezasının aheste aheste çıktığı düşüncesinin yerleşmesine neden olmuştur. Çünkü hasta yatağında sık sık ölümün gelmesi için yakarmasına rağmen bu dileği gerçekleşmemiş; ancak birçok gün boyunca şiddetli ve ağır hastalıkla bedenini tüketerek, bu şekilde günahlarının kefareti ödemiştir (II. 4-5).

Kişisel edinimleri ve ahlakdışı meziyetleriyle bir şekilde iktidara erişen bireyler kısa süre sonra aksi tesadüfler veya hasımlarının aleyhlerine çevirdikleri dalavereler sonucu hak ettikleri cezaya çarptırılırlar. Klearkhos ve Oksathres, İ.Ö. ca. 289/288 yılında, son derece canice bir suç işleyerek anneleri Amastris'i geminin güvertesindeyken denize atarak boğdurturlar (V. 2). Ama Amastris'in intikamı eski eşi Lysimakhos tarafından alınır. Lysimakhos, İ.Ö. 287 yılında Amastris'in her iki oğlunu da yakalatarak onlara gerekli cezayı verir –yani öldürtür (VI). Keraunos (şimşek) lakaplı Ptolemaios, kendisine büyük iyiliklerde bulunan Seleukos'u (XII. 3) ve kardeşi/eşi Arsinoe'nin çocuklarını öldürtmesinin³⁵ (XIV) ve işlediği

³⁵ Bu şekilde Arsinoe de bir bakıma kendi işlediği suçun cezasını çekmiştir. Zira kraliçe, Lysimakhos'un kendisinden önceki evliliğinden olma oğlu Agathokles'i hiçbir suçu olmamasına rağmen zehirlemeye kalkışmıştı. Ancak bu işi başaramayınca, onu babası Lysimakhos'a suikast düzenleme bahanesiyle tutuklatarak mahkemeye dahi çıkartılmadan öldürülmesinde direkt -ya da dolaylı- rol oynamıştı (VIII. 1-2).

birçok suçun cezasını zalimliğine yakışır bir şekilde çeker. İ.Ö. ca. 279 yılında Galatlara karşı savaşırken sürdüğü fil yaralanınca onu üzerinden atar ve düşmanları tarafından parçalara ayrılarak can verir (XIV). Lamakhos ise, Herakleia Pontike’lileri Üçüncü Mithradates-Roma Savaşı sırasında, İ.Ö. 72 yılında, kandırarak kentin Mithradates tarafına geçmesini sağlamasının cezasını (XLII. 3-5), yakalandığı amansız bir hastalık nedeniyle diğerlerinden daha şiddetli ve daha uzun süren acılar çekerek can vermesiyle öder (L. 4).

Bunların yanında, metinde beklenmedik anda ortaya çıkan ve rastlantısal olarak meydana gelmiş benzemeyen olaylara da yer verilir. Sözelimi, Romalı general Marcus Aurelius Cotta karakteri bakımından baskıcı ve güvenilmez bir kişi olarak tasvir edilir (LI. 1). Cotta kendi adamlarına karşı dahi oldukça sert tavır alır. İ.Ö. 71 yılında Herakleia Pontike ablukasının ilk aşamasında hiçbir başarı elde edemeyince, kuşatma makinelerini yaktırır ve bu aleti inşa edenlerin başlarını kestirir (XLIX. 3). Kentin kontrolünü eline geçirdiğinde ise kendisine teslim olmuş insanlara, Herakleia’lı savaş esirlerine büyük bir acımasızlıkla davranır. Kentteki hazineleri ararken tapınaklardaki adakları dahi esirgemez; çok sayıda görkemli tanrı heykeline ve resimlere el koyarak gemilerine doldurtur. Ayrıca askerlerine Herakleia’yı ateşe vermelerini emrederek, kentin büyük bir bölümünü yakıp kül ettirir (LII. 1-2). Ancak Herakleia’lılara ve kente yaptığı kötülüklerin kefaretni, Roma’ya dönerken Herakleia’dan yağma edilmiş malları taşıyan gemilerden bazılarının aşırı derecede yüklenmiş oldukları için kıyıda az açıkta batması; bazılarının ise, ters esen rüzgarlar tarafından sürüklenerek kargolarının büyük bir bölümünü yitirmesiyle öder (LII. 3). Dahası Roma’ya döndükten sonra, kendisine *Senatus* tarafından Pontus *imperator*’u unvanı verilmiş olmasına karşın halkın nefretini üzerine çeker. Herakleia’lı Thrasymedes ve başını Romalı Gaius Papirius Carbo’nun çektiği bir grup *Senatus* üyesi tarafından dava edilir. Böylelikle tanrısal adalet tezahürü neticesinde tapınakları ve kutsal alanları yağmalamasının bedelini oy çokluğuyla *Senatus* üyeliğinden azledilerek öder.

Memnon, Herakleia Pontike tiranları hakkında hüküm verirken yalnızca anlatının amacı bakımından zorunlu olan fenomenlerin dışında tiranların eğitim ve kültür düzeylerini de ortaya koymaya gayret eder. Herakleia tiranı Klearkhos’un (İ.Ö. ca. 364/363-İ.Ö. ca. 353/352) eğitimsiz biri olmadığını, öğrenimini felsefe üzerine yaptığını, aynı zamanda Platon’un öğrencilerinden biri olduğunu ve dört sene boyunca hatip Isokrates’in

derslerini dinlediğini ifade eder (I. 1). Bu bakımdan eşine az rastlanır biçimde, tiran olmasına rağmen Herakleia’da bir kütüphanenin kurulmasına önyak olduğunu belirtir (I. 2). Buna karşın Klearkhos’tan sonra, kentin yönetimini ele geçiren kardeşi Satyros’un (İ.Ö. ca. 353/352-İ.Ö. 346/345), tiranlığı boyunca ne insancıl ve uygarca bir şey öğrenmek ne de faydalı bir şey yapmak istediğini dile getirir. Tiranın felsefe ve sanata kayıtsız kalışını cani bir katile dönüşmesindeki başlıca neden olarak görür (II. 2). Bu çeşit temsiller yalnızca Klearkhos ve Satyros figürlerinde değil, diğer bütün tezahürler için de geçerlidir.

Memnon’un tarihçiliğinde açığa çıkan diğer bir eğilim ise tarihsel kişiliklerin karakterleri üzerine yapılan ayrıntılı tahlillerdir. Bu vurgu, eserin yer yer biyografik bir orientasyon izlemesine neden olur. Memnon bunu yaparken kent yönetimi, iktidar ve hegemonya üzerinde odaklanan tek tek bireylerin davranış biçimlerini, güdülerini ve edimlerini anlama uğraşı içine girdiği görünmektedir. Çizdiği portrelerde gerektiğinde tarihsel şahsiyetlerin fiziksel özelliklerini, siyasi görüşlerini, yönetme metodlarını ve olaylar üzerindeki etkilerini detaylı bir biçimde yansıtır. Tiranlar ve icraatlarının yanı sıra diğer insanların sürdürdükleri yaşam tarzları ve ölüm şekillerini kaydeder. Ayrıca bu olayları tarihsel gözleme dayalı kişilere ilişkin çizdiği karakter tahlilleriyle onlara dair söylene gelen şeylerle homojen bir bütünlük içinde ilişkilendirmeye gayret eder³⁶. Bu bakımdan Memnon, Timotheos’un Herakleia’da tiranlık yaptığı dönemi (İ.Ö. ca. 346/345-İ.Ö. ca. 338/337) anlatırken adeta konusunu saptırarak yönünü devraldığı klasik kültür geleneği içinde biyografiye ve yaşama dair felsefi bir tefekküre çevirir. Yani tiran figürlerini açık bir şekilde, çarpıcı ve güçlü bir biçimde betimleme geleneğine dalar. Her ne kadar Timotheos’un hayat hikayesine değinirken bazı tarihsel unsurları korusa da esasen tiranın dine bağlılığı, adaleti, irade gücü, cesareti, akılcılığı, medeniliği gibi erdemleri üzerine yoğunlaşır. Bu noktada eserini adeta Timotheos’u öven ve bilge hükümdarın örnek yaşamı olarak sunan bir methiyeye dönüştürür. Karakterinden ve yönetiminden söz ederken “ideal” bir yöneticinin özelliklerini ortaya koyar. Herakleia Pontike’nin yönetimini devraldıktan sonra, kenti ılımlı ve demokratik şekilde idare ettiğini söyler. Halkın bankerlere olan borçlarını cebinden ödediği; ticari ve diğer yaşam harcamaları için ihtiyacı olanlara faizsiz ödünç para temin ettiğinden bir tiran gibi değil de

³⁶ *FGrHist* 3B 434 F 1; 434 Komm. 267 vdd. ‘Memnon’.

hayırhah ve kurtarıcı olarak adlandırıldığını ifade eder. Hapishanelerden sadece masumları değil; aynı zamanda suçluları da tahliye ettiğini belirtir. Onun adil ve insancıl bir yargıç olmasının yanı sıra, diğer bakımlardan da iyi ve gerçekten güvenilir karaktere sahip olduğunun altını çizer. Kardeşi Dionysios’a bir baba gibi davrandığını ve onu halefi atayarak başlangıçtan itibaren yönetime ortak ettiğini vurgular. Ayrıca savaş meselelerinde cesurca hareket ettiğini; vücut ve ruh yönünden yüce gönüllü ve asil; savaş kararlarında mantıklı ve hoşgörülü olduğunu söyler. Fırsatları yakalamada yetenekli, tasarlamış olduğu şeyleri başarmada enerjik, karakteri bakımından merhametli ve iyi ahlaklıdır. Cesarettten yana korkunç derecede amansız, ılımlılık söz konusu olduğunda ise, hem insafli hem de iyi kalpli bir insan olduğunun altını çizer. Yaşadığı müddetçe düşmanları için şiddetli bir korku, hakimiyeti altındakiler açısından sevinç kaynağıdır. Bu yüzden ölümü Herakleia Pontike’yi tarifsiz bir kedere boğar (III. 1-2).

Herakleia Pontike kenti, Promathidas, Amphitheos, Nymphis, Domitios Kallistratos ve Memnon gibi yerel historiograflarıyla modern araştırmalarda ayrıcalıklı bir konuma sahip olmuştur. Her ne kadar, söz konusu tarihçilere ait eserlerin büyük bir bölümü fragmanlar halinde korunmuşlarsa da; bunlar pek az kuşku duyulacak biçimde Küçük Asya yerel historiografyasının kavranması yolunda çok yönlü araştırmalara olanak sunan eşsiz birer kaynak durumundadırlar. Bu kaynaklar, farklı nitelikteki yazım geleneklerinin izlerini taşıırken, aynı zamanda kentin politik ve kültürel kimliğine ilişkin doğrudan ya da dolaylı tanıklıkları günümüze ulaştırırlar. Bunlar arasından Photios tarafından günümüze aktarılan 224 numaralı *codex*, Memnon’un tarih anlayışını ve tarihçiliğini örnekler ışığında daha detaylı bir şekilde incelememiz için fırsat sunmuştur. Bu yönüyle yukarıda ayrıntılı bir biçimde tartışıldığı üzere, Memnon’un eseri, İ.Ö. I.-İ.S. I yüzyıllar arasında, Klasik ve Hellenistik dönem üslup, metod ve tarihçilik anlayışına bağlı kalınarak oluşturulmuştur.

Sonuç itibarıyla Memnon, Klasik çağ Herakleia Pontike çekirdek bölgesinden, Geç Hellenistik-Erken Roma dönemleri Küçük Asya tarihsel coğrafyasına göndermeler yapan içeriğiyle, bizlere göz ardı edilemeyecek derecede önem arz eden bir yerel tarih araştırması bırakmıştır.

Bibliyografya ve Kısaltmalar

- Allen 1921 Allen, T. W., “The Library of Photius”, CR 35 1/2, 34-35.
- Aristot. pol. (= Aristoteles, Politica)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Politics. With an English translation by H. Rackham, vol. XXI. Cambridge, Mass.-London 2005¹⁰ (The Loeb Classical Library).
- Arslan 2007 Arslan, M., Mithradates VI Eupator: Roma'nın Büyük Düşmanı, İstanbul.
- Bittner 1998 Bittner, A., Gesellschaft und Wirtschaft in Herakleia Pontike: Eine Polis zwischen Tyrannis und Selbstverwaltung, Asia Minor Studien 30, Bonn.
- Burstein 1976 Burstein, S. M., Outpost of Hellenism: The Emergence of Heracleia on the Black Sea, Berkley.
- Byzantion Revue Internationale des Études Byzantines, Paris.
- CR The Classical Review, Oxford.
- Desideri 1967 Desideri, P., “Studi di Storiografia Eracleota, I: Promathidas e Nymphis”, Studi Classici e Orientali 16, 366-416.
- Desideri 1970-1971 Desideri, P., “Studi di Storiografia Eracleota, II: La guerra con Antioco il Grande”, Studi Classici e Orientali 19-20, 487-537.
- Diller 1962 Diller, A., “Photius’ “Bibliotheca” in Byzantine Literature”, Dumbarton Oaks Papers 16, 389-396.
- Diod. (= Diodorus Siculus, Bibliotheca Historike)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Diodorus of Sicily, With an English translation by C. H. Oldfather, vol. I-VI; C. H. Sherman, vol. VII; C. B. Welles, vol. VIII; R. M. Geer, vol. IX-X; F. R. Walton, vol. XI-XII. Cambridge, Mass.-London 1933-2004⁷ (The Loeb Classical Library).
- Dueck 2006 Dueck, D., “Memnon of Herakleia on Rome and the Romans”, Rome and the Black Sea Region (Ed. T. B. Nielsen), Aarhus.
- FGH Fragmenta Historicorum Graecorum (Ed. C. Müller), 1841-1870, Paris.
- FGrHist Die Fragmente der griechischen Historiker (Ed. F. Jacoby). I-XV. 1923-1958, Berlin-Leiden.
- Hdt. (= Herodotos, Historiae)
Kullanılan Metin ve Çeviriler: The Persian Wars, With an English translation by A. D. Godley, vol. I-IV. Cambridge, Mass.-London 1920-2004¹² (The Loeb Classical Library).
- Henry 1965 Henry, R., Photios. Bibliothèque, vol. 4-codices 223-229. Paris.

- Hom. Od. (= Homeros, Odysseia)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Odysseia, Çev.: A. Erhat – A. Kadir. İstanbul 1988⁶.
- I. Heraclea Pontica The Inscriptions of Heraclea Pontica. Ed. by L. Jonnes with a Prosopographia Heracleotica by W. Ameling. (IK 47) Bonn 1994.
- IK Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien, Bonn 1972.
- Janke 1963 Janke, M., Historische Untersuchung zu Memnon von Herakleia, Würzburg.
- Laqueur 1926 Laqueur, R., “Lokalchronik”, RE XIII/1, 1083-1110.
- Laqueur 1937 Laqueur, R., “Nymphis”, RE XVII/2, 1608-1623.
- Memnon (= Memnon)
Kullanılan Metinler ve Çeviriler: Memnon, Ed. C. Müller. *FGrHist.* III 536, Parisii 1853. <http://www.attalus.org/translate/memnon1.html>. With an English translation by A. Smith. Memnon: Herakleia Pontike Tarihi, Çev.: M. Arslan. İstanbul 2007.
- Mendels 1986 Mendels, D., “Greek and Roman History in the Bibliotheca of Photios. A Note”, *Byzantion* 56, 196-206.
- McDonald 1950² McDonald, A. H., “Memnon (3)”, *OCD* (1950²) 556.
- OCD Oxford Classical Dictionary, Oxford 1950².
- Polyb. (= Polybios, *Historiai*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: The Histories, With an English translation by W. R. Paton I-VI. Cambridge, Mass.-London 1922 vd. (The Loeb Classical Library).
- RE Pauly's Real-Encyclopadie der classischen Altertumswissenschaft, Stuttgart.
- Reynolds – Wilson 1991³
Reynolds, L. D. – Wilson, N. G., *Scribes and Scholars: A Guide to the Transmission of Greek and Latin Literature*, Oxford.
- Saprykin 1997 Saprykin, S. J., *Heracleia Pontica and Tauric Chersonesus before Roman Domination /VI – I Centuries B.C./*, Amsterdam.
- Schamp 1987 Schamp, J., *Photios historien des lettres: La Bibliothèque et ses notices biographiques*. Paris.
- Suda (= Suda-Suidas, *Suidae Lexicon*)
Kullanılan Metin: *Suidae Lexicon*, Ed. A. Adler I-IV. 1928-1971, Leipzig-Teubner.
- Wilson 2002² Wilson, N. G., *Photius, The Bibliotheca, A selection translated with notes*. London².
- Yarrow 2006 Yarrow, L. M., *Historiography at the End of the Republic: Provincial Perspectives on Roman Rule*, Oxford.

